

врегулював би питання соціального захисту, прав і свобод учасників АТО та членів їхніх сімей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1971. № 50. Ст. 375.
2. Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» № 1547-VII від 01.07.2014 р. : Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1547-18>
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України № 2011-XII від 20 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/page2>.
4. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році : аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ: НІСД, 2015. 684 с.

Царенко Л.Г.,

старший науковий співробітник

Інституту психології

імені Г.С. Костюка

Національної академії

педагогічних наук України,

м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Війна на сході України породила низку екстремальних і надзвичайних ситуацій – стресових і травматичних для різних верств населення. Щоб звести до мінімуму руйнівні наслідки необхідна система психологічної допомоги тим, хто перебуває в зоні ризику. Психологічна допомога – будь-яка цілеспрямована активність, спрямована на розширення психологічних можливостей іншої людини в її особистісному й соціальному функціонуванні. Психологічна допомога може надаватися на побутовому (психологічна підтримка) та на професійному рівнях.

Відмінність професійної психологічної допомоги від неформальної психологічної

підтримки [1] полягає в тому, що: по-перше, професіонали підготовлені для такої діяльності; по-друге, вони діють згідно з певними правилами у межах професійної спільноти, і їхня робота санкціонується суспільством; по-третє, в своїй діяльності професіонали опираються на теорію, зокрема, на принципи надання психологічної допомоги.

Щоб робота професіонала була результативною, він має діяти згідно з прийнятими в соціумі правилами щодо тієї чи іншої діяльності. Правила – норми поведінки зафіксовані в законах, наказах, постановах як у загальнонаціональних, так і в межах певної корпорації чи професійної спільноти. Є правила щодо того, як реалізувати ту чи іншу форму психологічної допомоги (психодіагностику, психологічне консультування, психологічну просвіту, групову роботу тощо), є вимоги щодо того, хто може професійно надавати певну психологічну допомогу, є правила допомоги дітям, родинам, етичні кодекси психологів тощо.

Але для того, щоб зорієнтуватися в тому, як функціонує і розвивається система психологічної допомоги, необхідно розуміти принципи її організації. Орієнтування на принципи позбавляє необхідності знати численні правила.

Принципи (лат. *principium* – начало, основа) – основні закони, на яких ґрунтується як життєдіяльність окремої людини, так і функціонування різних систем. Принципи – це базові істини, що лежать в основі інших істин, законів, положень, які визначають будь-яку діяльність. Вони є орієнтиром для прийняття рішення, для оцінки правильності й доцільності тієї чи іншої дії. Без дотримання принципів ні люди, ні системи не можуть ефективно виконувати своє призначення.

Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує організаціям, агентствам, загалом, тим структурам, що надають психологічну допомогу в надзвичайних та екстремальних ситуаціях дотримуватися Керівних принципів МПК з психічного здоров'я та соціально-психологічної підтримки в надзвичайних ситуаціях [2]. А саме: 1) принцип дотримання прав людини, справедливості та недискримінації щодо наявності та доступності психічної та соціально-психологічної підтримки; 2) залучення представників потерпілих громад до процесів аналізу, розробки, реалізації, моніторингу та оцінки соціально-психологічної допомоги; 3) принцип «не зашкодь»; 4) орієнтування на наявні ресурси і можливості; 5) інтегрування всіх заходів і програм в загальну систему підтримки; 6) багаторівнева підтримка.

Ключем до організації роботи в цих ситуаціях є розробка багаторівневих систем підтримки психічного здоров'я в надзвичайних ситуаціях, які відповідають потребам різних груп. Всі рівні є важливими, і в ідеалі мають реалізовуватись одночасно.

Перший рівень – базові послуги і безпека передбачає відновлення безпеки й

організацію надання послуг, що стосуються задоволення основних фізичних потреб (їжа, житло, вода, необхідний мінімум заходів для підтримки здоров'я, боротьба з інфекційними хворобами), для всіх, хто цього потребує.

Другий рівень – підтримка суспільства і сім'ї. Корисні заходи на цьому рівні включають: сприяння возз'єднанню сім'ї; підтримку в горюванні; сприяння проведенню у спільноті обрядів зцілення; організацію масових комунікацій щодо конструктивних копінгових методів; програм підтримки виховання, офіційні й неофіційні освітні заходи; інформування про можливості працевлаштування, активацію соціальних зв'язків.

Третій рівень – цільова неспеціалізована підтримка передбачає необхідну підтримку для ще меншої кількості людей, яким додатково потрібна цілеспрямована індивідуальна, сімейна та групова допомога, яку надають навчені працівники, що працюють під наглядом супервізорів.

Четвертий рівень – спеціалізовані послуги. Психологічна або психіатрична допомога людям із серйозними розладами психіки.

Психологічна реабілітація, на відміну від психологічної допомоги в надзвичайних та екстремальних ситуаціях, процес тривалий. Психологічна реабілітація – система заходів, спрямованих на відновлення або корекцію психологічних функцій, якостей, станів, властивостей особи, що обмежують життєдіяльність або призводять до інвалідизації; а також створення сприятливих умов для розвитку та реалізації особистості.

Базовими принципами психологічної реабілітації [3] можна вважати:

1. принцип комплексності, що передбачає максимально широке використання різних методів реабілітації, біопсихосоціальний та духовний супровід, роботу фахівців у мультидисциплінарній команді;
2. ранній початок та своєчасність: реабілітація має починатися якомога швидше після травми, оскільки реабілітаційний потенціал із часом суттєво зменшується;
3. принцип етапності передбачає, що на різних етапах розвитку розладу чи виходу з кризи людина потребує відповідної допомоги;
4. індивідуальність реабілітаційних заходів (щоразу необхідно аналізувати і враховувати специфіку ситуації і стан людини, якій надається психологічна допомога);
5. реалізація індивідуальної програми реабілітації має відбуватися в строгій послідовності процедур і заходів: послідовно проводяться діагностика, обстеження, моніторинг із метою ідентифікації проблем, результатів реабілітації, досягнень та рівня інтеграції в суспільство;

6. для успішного проведення реабілітації має бути наступність як на певних етапах психологічної реабілітації, так і щодо інших складових реабілітаційного процесу – медичної, юридичної і соціальної реабілітації;
7. відповідальність та активна участь у реабілітаційній програмі того, кому надається психологічна допомога (ознайомлення з цілями реабілітаційної програми, суттю реабілітаційних заходів, їхньої послідовності, механізмом дій тощо, освоєння навичок самопомоги та основи здорового способу життя і застосування їх у повсякденному житті);
8. створення атмосфери турботи, психологічної підтримки з боку родини, близьких і суспільства;
9. фокусування на посттравматичному зростанні (гідне переживання випробувань сприяє адаптації до складної ситуації, веде до глибоких конструктивних особистісних змін);
10. багаторівневність. Кожен рівень, на якому надається психологічна допомога, передбачає реалізацію різноманітних заходів, різних форм психологічної допомоги, певні вимоги до підготовки тих, хто надає психологічну допомогу.

Можна запропонувати такі рівні психологічної реабілітації:

- Невідкладна психологічна допомога. Перша психологічна допомога та кризова інтервенція – комплекс заходів, що здійснюються у випадку гострої реакції на стрес чи переживання кризи з метою стабілізації психічного стану.
- Соціально-психологічний супровід із метою сприяння процесу адаптації та реадaptaції до нової соціальної ситуації. Рання психологічна допомога (психологічна підтримка, діагностика, інформування, психоедукація).
- Психологічний супровід людей у складних життєвих ситуаціях. Основна форма психологічної допомоги на цьому етапі – психологічне консультування: індивідуальне, сімейне, групове.
- Психотерапія спрямована на відновлення або компенсацію порушених психічних функцій, особистісних властивостей, системи соціальних стосунків, боєздатності/працездатності. Психотерапевтичної допомоги потребують люди, що переживають: посттравматичний стресовий та супутні розлади. Основні форми допомоги на цьому етапі – індивідуальна, сімейна та групова психотерапія.
- Комплексна психологічна і медична допомога. У певних випадках психологічна допомога має надаватися разом із медичною: у випадку важких соматичних захворювань; при патологічних типах гострого реагування на травмівну подію (психотичні симптоми, гостре збудження); у випадку небезпеки суїциду чи гоміциду (нанесення іншим пошкоджень або вбивство); при біполярному розладі, зловживанні

психоактивними речовинами, важкій депресії тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Введение в психотерапию / Под ред. С.Блоха. Амстердам – Киев: Издательство «Сфера», 1997. 280 с.
2. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Київ: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 216 с.
3. Попович Л. Жестокое обращение и пытки, последствие и помощь. Москва, 2010. 88 с.

Цевельов О.Є.,

перший заступник начальника

*Донецько-Луганського регіонального
управління*

*Державної прикордонної служби
України,*

*начальник штабу, к.держ.упр.,
м. Краматорськ, Україна*

ДЕРЖАВНЕ РЕАГУВАННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ: АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ ТА ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ПІДВИЩЕННЯ

В умовах зовнішньої агресії, що почалась з 2014 року, перед Україною постало складне завдання реформування сектору безпеки і оборони, включаючи систему правоохоронних органів та інших силових структур, які виконують специфічні завдання із забезпечення національної безпеки держави.

Одним з основних напрямів реформування безпекового сектору України є створення системи інтегрованого управління безпекою державного кордону, підвищення рівня боєздатності органів Державної прикордонної служби та їх спроможності до виконання завдань із захисту державного кордону [1]. Нинішня система гарантування національної безпеки України у сфері захисту та охорони державного кордону, а саме в її соціальній сфері, виявилася неготовою ефективно протистояти новому типу військової агресії, через спотворення державного управління, знищення структур Воєнної організації держави (Сектору безпеки і оборони), які мали забезпечувати верховенство права і неухильне дотримання законодавства із захисту суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів [2].